
Вивчаємо творчість Уласа Самчука

Галина Кулініч,
вчитель-методист
ЗОШ I—III ступенів №33
м. Житомир

Урок 1

Тема: Улас Самчук. Життєвий і творчий шлях, втілення в його творах трагічної долі українського народу в ХХ ст. Участь в організації МУРу. Публіцистика У. Самчука: народ і нація, проблеми формування національної свідомості (уривки зі статті «Нарід чи чернь?»). Мемуарні твори: «На білому коні», «На коні вороному»

Мета: домогтися розуміння учнями своєрідності життєвого і творчого шляху У. Самчука, зацікавити їх особою письменника, його участю в організації МУРу; на матеріалі публіцистичної спадщини У. Самчука допомогти усвідомити її тематичне розмаїття, ідейне спрямування; опрацювати уривки зі статті «Нарід чи чернь?»; ознайомити учнів із мемуарними творами «На білому коні», «На коні вороному»; розвивати усне зв'язне мовлення, логічне мислення; виховувати бла-

городство і святість почуттів, патріотизм, національну гордість, людяність.

Очікувані результати

Учні знатимуть:

— біографічні відомості про письменника;
— творчу спадщину письменника та її тематичне розмаїття.

Учні вмітимуть:

формувати власне бачення творчого обличчя митця, порушених проблем у творах;
аналізувати публіцистичну статтю;
характеризувати особливості світобачення письменника на сторінках спогадів «На білому коні», «На коні вороному».

Тип уроку: урок сприймання і засвоєння нових знань.

Випереджувальне завдання: групи учнів-дослідників готують повідомлення: «Життя і творчість письменника», «Участь Самчука у МУРі», «Публіцистика письменника», мемуарні твори «На білому коні», «На коні вороному».

Обладнання: портрет У. Самчука, книжка виставки, слайди, стаття «Нарід чи чернь?».

Епіграф: *Я не тому письменник українського народу, що вмю писати.*

Я тому письменник, що відчуваю обов'язок перед народом.

Бог вложив у мої руки перо. Хай буде дозволено мені використати його для доброго, для потрібного.

У. Самчук

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап Забезпечення емоційної готовності до уроку (обмін побажаннями)

Постановка проблеми. Мотивація

Учитель. Отже, у нас сьогодні ще одна зустріч з письменником-емігрантом. Від кожної зустрічі з новою людиною ми чогось очікуємо, спробуймо оформити нинішні очікування.

«Мікрофон»

— Від зустрічі з письменником та ознайомленням з його творчістю я очікую...

Цілевизначення

Українська діаспора зробила дуже багато для розвитку рідного слова. Сьогодні воно звучить у Канаді, США, Німеччині, далекій Австралії. Діаспора дала нам таких митців слова, як Є. Маланюк, І. Багрянний, В. Барка, У. Самчук. Саме У. Самчук найповніше втілює у своїй творчості трагічну долю українського народу.

Оголошення теми і мети уроку

(Учні записують у зошити тему уроку та епіграф.)

Учитель. Зверніть увагу на епіграф уроку. Чому саме ці слова ми обрали як передмову уроку? Давайте спробуємо зрозуміти і критично оцінити позицію автора у публіцистичних та мемуарних творах. Проаналізувавши прочитане, навчимося жити так, як жив автор, «для доброго, для потрібного».

II. Операційно-пізнавальний етап

Учитель. Ім'я Уласа Самчука (1905–1987) донедавна було добре знане за кордоном і майже не відоме в Україні. Тільки в роки незалежності його твори почали видаватись на Батьківщині, краще з його доробку було внесено до шкільних і вузівських програм, про нього заговорили літературознавці, з-за океану повернулись документи, рукописи та меморіальні речі письменника, українці змогли побачити закордонні видання його творів. У Рівному та в Тилявці (Тернопільщина) з'явилися літературні музеї Уласа Самчука, науковці Національного музею літератури України також представили постать і найвагоміше з доробку митця у кількох розділах новоствореної експозиції, що репрезентує українську літературу ХХ століття, організували кілька ґрунтовних виставок, залучивши до показу на них матеріали з інших наукових і культурно-освітніх інституцій. Кращі його твори, як-от трилогії «Волинь» та «Ост», роман «Марія», підтвердили, що письменник з честю виконав поставлене перед собою завдання. Він – автор 22 книг, у тому числі двох трилогій, а також значної кількості журнальних і газетних публікацій. Більша частина з них на сьогодні є рідкістю, деякі – раритетами.

Демонстрація мультимедійної презентації «Український Гомер»

Учень-біограф розповідає про життєвий шлях письменника і коментує слайди. Решта учнів заповнюють картки пам'яті.

(Народився Улас Самчук у Дермані на Волині 20 (7) лютого 1905 р. у селянській сім'ї.

Батько Уласа – Олексій Антонович Самчук – мав від двох шлюбів п'ятеро дітей (Улас був серед них середульшим). Своє навчання хлопець розпочав уже в Тилявці Кременецького повіту, куди сім'я в пошуках землі переїхала у 1913 р.

Його перші літературні вправи, однак, розпочались ще у Крем'янецькій гімназії, де У. Самчук редагував рукописні журнали «Юнацтво» і «Хвиля». Саме в «Юнацтві» 16 лютого 1922 р. Самчук помістив вірш «Не любити не можу свою я країну...» Тоді ж У. Самчук взяв собі перші літературні псевдоніми – В. Данильчук і В. Перебендя.

Першим опублікованим твором Уласа Самчука стало оповідання «На старих стежках», вміщене у восьмому числі варшавського журналу «Наша бесіда» (1926 р.).

Ще у 1924 р. він спробував перейти польсько-радянський кордон, що скінчилось ув'язненням. З 1927 р. до 1929 р. Самчук працював у Німеччині, одночасно студіюючи у Бреславському (тепер Вроцлавський) університеті.

У 1929 р. переїздить до Чехо-Словаччини, навчається в найпрестижнішому для української еміграції вищому навчальному закладі Європи — Українському вільному університеті у Празі. У той час там було жваве українське культурно-мистецьке життя. Перед вела, звісно, національно свідомо студентська молодь: Є. Маланюк, Л. Мосендз, О. Ольжич, О. Теліга, О. Лятурина та ін. Друкуються перші великі твори У. Самчука: «Волинь», «Кулак», «Марія», збірка новел «Віднайдений рай». У 1933–1939 рр. як кореспондент працює в Закарпатті.

У 1940 р. переїздить до Польщі, поселяється в Кракові.

Влітку 1941 р. У. Самчук потрапляє до Львова. Але залишатися в Україні ставало дедалі небезпечніше. Одружившись із Тетяною Праховою, в минулому акторкою, монтажистом, емігрує до Німеччини. У м. Фюрті (Німеччина) 1945 року було засновано МУР – Мистецький український рух, головою якого став Улас Самчук. У Німеччині письменник перебуватиме до 1948 р., в таборах для переміщених осіб зазнає поневірянь. Про все це він згодом напише в мемуарах «П'ять по дванадцятій». З 1948 року У. Самчук мешкає у Канаді.

Помер Улас Самчук 9 липня 1987 р. у Торонто.

Прощальне слово Юрія Шереха:

«Самчук кінчав свої дні занедбаний, упосліджений, забутий. Він сподівався малого – вижити на заробіток пером. Якщо судити людей за їхнім заробітком, письменником він в останні роки життя не був. І навіть пенсіонером – ні, було це на межі жебрацтва. Чи зберігається його могила, не знаю. Зрештою...»

У 1988 р. у Торонто відкрито музей-архів Уласа Самчука.

Могила письменника зберігається і доглянута. За життя він був у сім'ї – «босьяком-ледащо», у Польщі – «дичю гайдамацькою», у Львові – волиняком, серед католиків – православним, взагалі серед віруючих – «пантеїстом», з мельниківцями – не членом організації, з бандерівцями – мельниківцем, в цілому політичному середовищі – «міновіховцем», у МУРі – «генералом»,

у Канаді – «жебраком», з вихідцями із підрадянської України – націоналістом-емігрантом...

Навіть даровані долею жінки не отримали від нього того, що чекали – світової слави і грошей. Не мав він і дітей.

Другий учень розповідає про літературну творчість У. Самчука.

Творча спадщина Уласа Самчука досить велика, хоча не з усіма його романами і повістями можемо ознайомитися і тепер.

В українській літературі Улас Самчук відомий насамперед як романіст, автор епопеї «Волинь» і роману «Марія». Але в його творчому доробку є ще й повість «Кулак» (у двох частинах), написана і надрукована 1932 року. Тематично вона перегукується з «Волинню». Свого часу саме цей твір Уласа Самчука привернув увагу Олени Теліги.

Про визвольну боротьбу гуцулів ідеться в романі «Гори говорять» (1934, Чернівці).

Роман «Юність Василя Шеремети» (1943) писався під час поневірянь автора дорогами зруйнованої Європи. Він був наслідком ностальгічних спогадів про гімназійну юність, які повели на рідну Волинь, «оживили» тодішнє товариство, нагадали про перше кохання. У 1944 р. твір відзначено премією «Українське видавництво» у Львові.

У Канаді упродовж багатьох років Улас Самчук працював над трилогією «Ост» (1948–1982).

Про героїчну боротьбу Української повстанської армії на Волині, що уособлювала національний рух Опору проти двох імперій (фашистської та радянської), ідеться в пригодницькому романі «Чого не гоїть вогонь» (1948–1958 рр.).

У романі «На твердій землі» (1967) розповідається про життя в Канаді українських переселенців.

Улас Самчук – автор мемуарів «П'ять по дванадцятій» (1954), «На білому коні» (1956), «На коні вороному» (1974). У книжці «Планета Ді-Пі» (1979) зібрано щоденникові записи, листи письменника.

Уласа Самчука справедливо називали «Гомером українського життя ХХ ст.». Він створив неповторну художню панораму своєї епохи, показав рідний народ у періоди вирішальних випробувань, особливо в епопеях «Волинь», «Ост».

Учитель. У контексті усієї еміграційної літератури діяльність МУРУ є одним з найяскравіших епізодів. Феномен організації полягає в тому, що її представники за три роки розглянули ті дискусійні питання щодо літературної творчості, які успадкували від Євшана, Єфремова, Франка, та ще й висвітлили низку власних концепцій.

Учень-дослідник діяльності У. Самчука у МУРІ.

Заснований у грудні 1945 року в німецькому Ашаффенбурзі Мистецький Український Рух (МУР) поставив завдання «у високомистецькій досконалій формі українського слова служити своєму народові і тим самим завоювати собі голос та авторитет у світовому мистецтві». Одним з організаторів МУРУ (поряд з Ю. Шерехом, І. Багряним, В. Домонтовичем, Ю. Дивничем), його ідеологом та незмінним головою став Улас Самчук. Це була спроба об'єднати письменників на ґрунті безпартійності, солідарності, толерантності. Видавався збірник та альманах «МУР», на з'їздах обговорювалися нові твори, шляхи розвитку української літератури, проблеми прози, драматургії, поезії. Саме в цей період У. Самчук формулює свою вимогу

«синтезу мислення», сприйняття світу як основи дії. Цю вимогу він відстоює як у самому МУРІ, так і в дискусіях з Д. Донцовим, заперечуючи нетерпимість, авторитарність ідеології «чинного націоналізму».

«Надходить час, коли ми мусимо стати громадянами, членами суспільства, членами нації, повірити в себе як у живу дійсність... всі ми сьогодні однакові націоналісти...» Позитивне настановлення до історії, бо «коли ми не віримо минулому, ми не певні, чи зможемо виправдати наше сучасне», позитивне настановлення до думок, з якими не згоден, сприйняття всього позитивного, що є в тих, з ким ти сперечаєшся, вміння піднятися над власним чи партійним заради великої справи – це єдиний шлях до великої мети – України» – такою була позиція Уласа Самчука.

Учитель. Його перу належить понад 112 ідейно-програмових, критичних, політичних, літературних, актуальних статей на теми дня. У. Самчук не тільки письменник, а й талановитий публіцист, який присвятив частину свого життя журналістиці.

— Що таке публіцистика?

Словникова робота (запис у зошитах).

Публіцистика – твори на суспільно важливі, гострі й актуальні теми.

Учні розповідають про публіцистичну діяльність У. Самчука.

У газеті «Волинь» з 1 вересня 1941 року до 21 листопада Улас Самчук опублікував, за нашими підрахунками, 31 передову статтю, 4 серіали репортерської публіцистики загальною кількістю 35 публікацій, як от: «Крізь бурю й сніг» (Репортаж з поїздки до Києва) – 8 матеріалів; «У світі приблизних вартостей» – 9 подач; «У світі занепаду і розкладу» – 11 матеріалів, «Колеса мусять крутитись...» – 7 матеріалів; 3 уривки з художніх творів; 42 різножанрові матеріали (кореспонденції, огляди, рецензії, замітки, фейлетони, відповіді), що у цілому становить 111 публікацій. Лейтмотивом усієї публіцистики У. Самчука, опублікованої у газеті «Волинь», є ідея національної свідомості українців. Дослідивши і вивчивши чималий масив публіцистичних матеріалів Уласа Самчука, опублікованих на сторінках газети «Волинь», їх тематичні й стильові особливості, можемо зробити такі висновки:

вся публіцистична спадщина У. Самчука того періоду сповнена ідеєю здобуття Україною незалежності, побудови власної держави з усіма державотворчими інституціями на засадах демократичності;

українське питання головний редактор легальної підкупаційної газети сповідував через заволодіння українцями на рідній землі всіма ділянками суспільно-політичного життя, через відродження культурно-національних інтересів українського народу, його етнотрадицій, рідної української мови;

переважній більшості публікацій У. Самчука притаманні емоційна насиченість, аргументованість, доказовість і наступальність;

зважаючи на механізм жорсткої цензури з боку райхскомісаріату «Україна», У. Самчук змушений був вдаватися у своїй творчості до езопової мови, натяків, історичних паралелей; з точки зору обставин війни, в яких випадково став головним редактором найвідомішої в Україні газети «Волинь», умов, у яких він жив і працював, не можна не дивуватися його самовідданості, жертвовності в ім'я української державності.

Учитель. Однією з основних статей У. Самчука цього періоду є публікація «Нарід чи чернь?». Вона була надрукована у київській газеті «Українське слово»

9 листопада 1941 року і викликала широку реакцію у Києві, була бурхливо дискутована по всій Україні.

Під музику Ф.Шопена учень-декламатор читає вірш-пісню В. Баранова «До українців».
Я запитую в себе, питаю у вас, у людей,
Я питаю в книжок, роззираюсь на кожній сторінці:
Де той рік, де той місяць, той проклятий тиждень і день,
Коли ми, українці, забули, що ми — українці?
І що в нас є душа, повна власних чеснот і щедрот,
І що є у нас дума, яка ще од Байди нам в'ється,
І що ми на Україні — таки український народ,
А не просто юрба, що у звітах населенням зветься.
І що хміль наш — у пісні, а не у барилах вина,
І що щедрість — в серцях, а не в магазинних вітринах.
І що є у нас мова, і що українська вона,
Без якої наш край — територія, а не Україна.

Учитель. Коли, в які часи забули ми наше ім'я — українці? Коли перетворились у «хохлів» і «малоросів»? Може, тоді, коли заборонялися наша мова і культура, чи тоді, коли закривалися школи, чи коли була знищена Січ?... Чи вже у ближчий час, коли повезли українців у спецпереселенських вагонах на Північ і Далекий Схід? А чи, може, тоді, коли перемішувалися народи і мови на величезних новобудовах? «Хто ми? Нарід чи чернь? Нація чи маса?...» — тривожно звучить питання у статті У. Самчука.

Робота в парах над змістом статті «Нарід чи чернь?»

Учні готують відповіді на поставлені запитання, спроектовані на дошку:

Що сказано у статті про національну свідомість? Зачитати та прокоментувати ці рядки.

Як у статті говориться про відсутність національної свідомості у молоді?

Доведіть, що будь-яка влада, яка приходила в Україну, намагалася знищити національну свідомість. Як про це пише автор?

Прокоментуйте слова У. Самчука із статті: «...Основою життя є не клас, а людина. Той чи інший поділ людей не повинен замінити основного. Не важно, до якого класу належить порядна творча свідомою людина. Важно, щоб вона такою була...»

Чи актуально звучать сьогодні слова У. Самчука про рідну мову? Відшукайте і прокоментуйте ці рядки: «...Тому — не все одно, хто як говорить, яким богам молиться, які книжки читає. Не все одно, якими іменами названі вулиці наших міст, не все одно, чи домінуючим є для нас Шевченко, чи Пушкін. Не все одно, як це часто доводиться чути, кого ми вчимо у школі, не все одно, яке наше відношення до російської літератури. Ні! Це не все одно...»

«Мікрофон»

Учні визначають основні проблеми, порушені у статті, та записують у зошити.

інформативне гроно

↓
національної свідомості
збереження рідної мови, культури
активної громадянської позиції
почуття патріотизму
людини-європейця

Учитель. Стаття «Нарід чи чернь?» була надрукована понад півстоліття тому, здається, що вона звернена до нашого покоління. Адже й зараз в Україні звучать заклики до двомовності.

— А що ви про це думаєте?

Думки учнів. Багатьом моїм ровесникам байдуже, чіми іменами названі вулиці, байдуже, яка мова звучить з екранів телевізорів, байдуже, на яких кіностудіях знімаються кінофільми і що вони пропагують, але мені не байдуже. Я хотів би, щоб мої однолітки цим також переймалися і намагалися зробити усе так, як нас навчає У. Самчук.

Учитель. А Улас Самчук говорить, що коли все це для нас не має значення, то «...це не є нарід. Це — чернь, це — безлика, без'язика юрба. Особливо це стосується до нашої молоді, яка з національного погляду — саме велике порожнє місце...»

Стаття «Нарід чи чернь?» і про сьогоднішній день. Ніхто не каже, що треба відкинути усі надбання російської і світової культури, літератури. Але ж треба пам'ятати слова Шевченка: «І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».

(Звучить запис пісні «Як же нам жити на рідній землі». Муз. Татарченка, сл. Ф. Тишка)

Учитель. У творчому доробку У. Самчука чимале місце займають мемуарні твори. Його книги-спогади «На білому коні», «На коні вороному» називають мемуарно-біографічним романом-диалогом, який, за словами письменника, є універсальним синтезом його щоденникових записів. Цінність цих творів полягає не тільки в тому, що через них ми пізнаємо формування творчої індивідуальності митця, але ці спогади — джерело для допитливого ока тих, хто займається літературно-краєзнавчими дослідженнями і пошуками. Отож перегорнімо сторінки мемуарів У. Самчука, проймімося його проблемами, болями, радощами, надіями. А допоможуть нам у цьому учні-дослідники.

Мемуари — спогади (запис у зошити).

Учні-дослідники розповідають про мемуарні твори письменника.

Після переїзду до Торонто (1948) У. Самчук пише спогади: «На білому коні» (1955), «Чого не гоїть огонь» (1959), «На коні вороному» (1975), «Планета Ді-Пі» (1979). У 1980 р. вийшов останній з розпочатих і завершених за океаном романів Самчука «Слідами піонерів», присвячений життю заокеанської української еміграції. А увінчує доробок Самчука (і трилогію «Ост») роман «Втеча від себе» (1982), у якому Іван Мороз знаходить другу, канадську, домівку. Для самого письменника вона стала і місцем його поховання.

Вирушаючи в 1944 році з України на Захід, розуміючи, що цього разу вже, очевидно, назавжди, Улас Самчук знову й знову задумувався і над власною долею, і над долею свого народу: хто ми? які ми? чому ми такі? і чому наша доля така? Власне, пошукам відповіді на ці запитання присвячена вся художня творчість письменника, про це багато розмірковують його герої, але на цей раз слово вирішив узяти сам автор: «...ще дуже багато недосказаного... і навіть до кінця не додуманого... Що нам треба додумати і досказати».

Так народилися спогади, основою яких є події від 1941 року, коли 8 травня прослалася письменникові дорога на Схід, до батьківського дому, коли вірилося, що приїде він на свою землю як апокаліптичний вершник «на білому коні» з луком перемоця, — до року 1944-го, коли 21 листопада довелося прощатися з Україною, від'їжджаючи «на коні вороному» «з вагою в руці своїй, щоб все зважити і все розсудити». Ці спогади — це і самохарактеристика, пошуки витоків власно-

го «я» (природа, історія, культура; родина, найближче оточення, освіта); це і заглиблення в національну психологію (влучні спостереження та зауваження про ментальність українців та їхніх сусідів); це атмосфера доби, аналіз причин і наслідків подій, свідком і учасником яких був автор, розповіді про людей, з якими довелося зустрітися на життєвому шляху.

Саме ці спогади дають найбільше матеріалу для розуміння духовного світу Уласа Самчука, домінантою якого є неспокій, дерзання, воля, прагнення «вглиблюватися в своє життя і шукати причин свого призначення».

Учитель. На все життя письменник зберіг палку любов до рідного села, пишався ним, його працюючими людьми, багатовіковою історією Дерманя. «Я вирвався звідсіль і пішов у світ, але я тут побачив світ і пізнав його. Це та точка планети, що дала мені перше опертя...», – писатиме автор у книжці «На білому коні».

Із теплотою згадує письменник свої зустрічі з рідними, знайомими, багатьом з них дає цікаві характеристики. У мемуарах У. Самчука маємо цікаві свідчення про Олега Ольжича, Євгена Маланюка, Оксану Лятуринську, чії імена тільки тепер стали гордістю української літератури.

Мемуарна діалогія Самчука написана по війні, уже в другій еміграції, воскресила з пам'яті письменника та увічнила передусім образи рідної України та його життя на рідній землі.

Діяльність У. Самчука як журналіста, публіциста, політика, письменника мала значний вплив на суспільно-політичне життя України в різні періоди. Її дослідження дає змогу нам, сучасникам, краще зрозуміти картину історії України 1930–40 рр.

III. Рефлексивно-оцінювальний етап

Учитель. Протягом уроку ми працювали над дослідженням життєвого і творчого шляху У. Самчука, а тепер повернімося до епіграфа.

Метод «Прес»

— Чи виконав свій обов'язок перед власним народом письменник?

— Чи сподобався вам урок і чим саме?

Оцінювання учнів, котрі готували випереджальні завдання, працювали у групах.

Домашнє завдання

Обов'язково загальне:

1. Вивчити біографію письменника, скласти хронологічну таблицю.

2. Скласти конспект про публіцистичну та мемуарну творчість письменника.

Диференційоване:

1. Підготувати повідомлення про романи У. Самчука: «Волинь», «Ост», «Юність Василя Шеремети».

2. Скласти запитання до автора твору «Юність Василя Шеремети».

Урок 2

Тема: Трилогія «Ост» – зображення тривалого шляху українського народу до свого визволення. Трилогія «Волинь» – роман-хроніка, широке епічне полотно про долю українського селянства у першій третині ХХ століття. Образ Матвія Довбенка як символу справжнього сина українського народу. Показ формування національної самосвідомості на прикладі Володька. Роман «Юність Василя Шеремети», його основа.

Мета: допомогти учням засвоїти зміст творів, їх ідейне спрямування; поглибити навички аналізу художнього твору, характеристики образів; розвивати зв'язне мовлення учнів, аналітичне мислення; виховувати почуття патріотизму, національної гордості, активної життєвої позиції.

Очікувані результати

Учні знатимуть: зміст та тематику основних епічних творів письменника, проблеми, літературознавчі поняття.

Учні вмітимуть: формувати власне бачення автобіографічних творів, визначати порушені у романах проблеми, характеризувати образи, виразно і вдумливо читати уривки із творів, коментувати їх.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Випереджувальне завдання: три групи готують повідомлення про романи.

Обладнання: портрет письменника, слайди, літературознавчий словник.

Методичний коментар: робота у групах, міні-конференція з автором, учнівські дослідження, тести, виразне читання уривків, «мікрофон», інформативне грона, «прес».

Епіграф: ...Одвоюєм Україну, і все. Так, чи так, а одвоюєм.

А не одвоюєм ми – наші діти одвоюють.

Мусить так бути...

У. Самчук

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку (обмін побажаннями)

2. Актуалізація суб'єктивного досвіду й опорних знань

Тестування (життя і творчість У. Самчука)

1. У. Самчук народився

а) 20 лютого 1905 р. на Волині

б) 20 лютого 1915 р. на Поліссі

в) 5 лютого 1900 р. на Поділлі

2. Крем'янецьку гімназію не закінчив через

а) мобілізацію до війська

б) арешт

в) переїзд до Німеччини

3. Переїзд до Чехо-Словаччини і навчання в Українському вільному університеті припадає на

а) 1926 р.

б) 1933 р.

в) 1929 р.

4. У. Самчук, Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга, О. Лятуринська – це представники

а) «шістдесятників»

б) розстріляного відродження

в) «Празької школи»

5. Трилогія «Волинь» присвячена

а) дружині

б) матері

в) Ольжичу

6. «Ост» – це

а) роман-діалогія

б) роман-трилогія

в) роман-епопея

7. У. Самчук переїздить з Німеччини до Канади у

- а) 1948 р.
- б) 1945 р.
- в) 1954 р.

8. Стаття «Нарід чи чернь?» написана у

- а) 1948 р.
- б) 1954 р.
- в) 1941 р.

9. Мемуари – це

- а) філософські роздуми
- б) спогади
- в) історичні хроніки

10. Трилогія «Ост» написана у

- а) Німеччині
- б) Канаді
- в) Празі

11. «На білому коні», «На коні вороному» – це

- а) хроніки
- б) епопеї
- в) мемуари

12. Який з творів присвячений «матерям, що загинули голодною смертю в Україні в 1932–33 рр.»?

- а) «Волинь»
- б) «Кулак»
- в) «Марія»

Взаємоперевірка тестів та оцінювання (робота в парах).

За кожну правильну відповідь – 1 бал.

(Правильні результати проєктуються на дошку.)

3. Постановка проблеми. Мотивація

На сьогоднішньому уроці ми поведемо розмову про романи, написані У. Самчуком, в яких зображується тривалий шлях народу до визволення.

Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Що нового із творчої спадщини відкриєте для себе?

4. Повідомлення теми і мети

Словникова робота.

Хроніка (грецьк. хронікос) – літопис, вид історичного твору; літературний твір, в якому послідовно розкривається історія суспільних чи родинних подій за тривалий проміжок часу.

Епопея – (грецьк.) – великий за обсягом монументальний твір епічного характеру, в якому широко, всебічно відображено значні історичні події в житті народу.

II. Операційно-пізнавальний етап

Учитель. У. Самчук був одним із найпродуктивніших українських письменників ХХ століття, невтомно працював у літературі 60-х років. Вершиною його творчості залишаються романи-хроніки «Волинь» та «Ост».

Ім'я У. Самчука, замовчуване в Україні упродовж десятиліть, має стати знаним і близьким для кожного з нас, бо він дуже любив Україну, рідний народ і створив такі панорамні літературні полотна, якими ми можемо пошаритися перед усім світом.

Трилогія «Ост» – це друга епопея У. Самчука про долю України в історичному просторі, про випробування історичної нації на ґрунті менталітету українців. Це найвизначніший творчий здобуток у повоєнний період.

Учень-дослідник про роман «Ост».

Перше повоєнне десятиріччя Улас Самчук присвятив реалізації свого великого задуму – трилогії «Ост».

Ця трилогія («Морозів хутір», 1948 р.; «Темнота», 1957 р.; «Втеча від себе», 1953–1982 рр.), на відміну від «Волині», ніколи не перевидавалася як єдиний твір. І це справді прикро, оскільки перешкоджає читачам сприйняти й поцінувати її належним чином, збагнути авторський задум й авторську стратегію. На цьому наголошують літературознавці Степан Пінчук і Роман Гром'як, визнаючи трилогію справді вартою того, щоб із нею познайомився не лише український, але й світовий читач.

«Ост» – це підсумковий твір із вельми симптоматичною назвою. Схід – це світовий феномен, а не тільки географічний напрямок, орієнтація в просторі; схід очима людини, яка пізнала й «Ost» (у цій системі координат виросла), і «West» (сюди тягнулася за наукою та свободою життєвого вибору).

С. Пінчук вважає цю трилогію особливо значущою у творчості У. Самчука. Поведінка одного з головних героїв трилогії Івана Мороза наштовхнула С. Пінчука на сумні роздуми: «...українці не мають глибоких національно-патріотичних переконань та громадянських інстинктів, тому й програють. Вони сповнені великої життєвої хватки, тому їх не вдасться знищити остаточно.

А ще треба мати в собі таку духовну моральну силу, щоб надати своєму власному життєвому досвіду загальнонаціональної й навіть уселюдської значущості, треба мати таку біографію, яка була б придатною для такого високого художнього втілення. Така сила й така біографія дала Шевченкові право сказати: «Історія мого життя є частиною історії мого народу». У Самчука ж вистачило творчої наснаги та внутрішньої величчя для того, щоб реалізувати це право у своїх великих епічних полотнах.

«Мозковий штурм» (визначення основних проблем роману, запис у зошити).

Учитель. У романі «Волинь» з дивовижною реальністю постає новітня історія нашого народу, змальована її талановитим очевидцем і учасником.

Це був перший роман-епопея письменника, і не даремно йому було дано назву того краю, у якому народився автор.

Демонструються слайди з краєвидами Волині, звучить музика М. Скорика.

«Книга «Волинь», – писав Маланюк, – справжній твір справжньої літератури... «Волинь» є книгою здоровою і оптимістичною, музика її звучить переможно...»

Ми дізнаємося про письменника, який усьому світові розповів про землю свого дитинства – мальовничу Волинь, «царицю сіл Волинських» – Дермань.

Учень-дослідник.

У найвидатнішому творі У. Самчука – трилогії «Волинь» (I–III, 1932–1937) – створений образ української молододі людини кінця 1920-х – початку 1930-х рр., що прагне знайти місце України у світі й шляхи її національно-культурного і державного становлення.

Роман «Волинь» у 30-х роках висувався на здобуття Нобелівської премії, та автор не став лауреатом, бо «твори письменників погромленого і пригнобленого народу виявились неконкурентоспроможними не за мірою таланту, а через відсутність перекладів, відповідної реклами».

І все ж, зізнається Улас Самчук, «ця книга прорвала не тільки всі льоди, але й стала своєрідною сенсацією часу». Це «кремезна селянська епопея», – так називає Самчукову «Волинь» Є. Маланюк. Та чи лише волинського селянства? Це епопея не якогось одного закутка, а цілої України. Сам письменник, прагнучи

донести до нащадків правдиве слово очевидця про свій час і своїх сучасників, «щоб їх стопи не затерлися на цій землі, щоб їх дух не розвіявся в часі і просторі», вважав трилогію романом-хронікою. Замислював написати велику епопею «Дід Дніпро», у якій прагнув показати тисячолітню історію України, розповідаючи про княжу, козацьку та сучасну. Але не судилося, бо не зміг здобути українське громадянство. А писати про величчя і велике Україні не в Україні автор вважав нездійсненним. Тому береться за роман «Волинь».

«Волинь» – твір значною мірою автобіографічний. В основу його сюжету покладено факти життя автора та його родини. Ми знаходимо багато схожого в біографіях Самчука й головного героя роману Володька Довбенка. Перебуваючи на чужині, прозаїк надзвичайно болісно переживав розлуку з близькими йому людьми. Саме туга за рідним краєм, батьківським домом, батьками, сестрою стали головним поштовхом і бажанням повернутися подумки на Волинь, створити епічний, широко розгорнутий роман про людей, між яких він виріс, яких знав і любив, без яких його існування не мало сенсу. Письменник змалював понад 450 персонажів. Ми зустрічаємося у романі із селянами-хліборобами різного достатку, поміщиками, священниками, панськими свитачиками, урядовцями, солдатами Першої світової війни, революційними матросами. Вони – люди різного віку, різних уподобань, різних політичних поглядів, вони – народ.

Трилогія «Волинь» охоплює історію українського роду Довбенків, які міцно, серцем приросли до наймальовничішого куточка України. Їм визначено долею жити у час великих соціальних зрушень, боротися за збереження своєї сім'ї, свого добробуту, коріння, любові до землі.

Демонструється слайд.

Учитель. Чи актуальний твір сьогодні? Як у романі простежено процес духовного визрівання двох людей, батька і сина?

На ці питання маємо дати відповідь у процесі роботи над характеристикою образів Матвія та Володька Довбенків, котрі є носіями поглядів селянства на світ, нового та старого. Матвій не мислить себе без праці на землі, яка дає йому фізичні сили та духовну міць, та Володько, зачарований красою Волині, загадковістю її природи, вбирає, як губка, події навколишнього життя і покидає рідну домівку, щоб здобути знання і бути корисним рідному краю.

(Характеристика центральних образів Матвія та Володька проводиться у групах, в ході роботи учні дають відповіді на питання:

Яка мета життя Володька, Матвія?

Що є найбільшими цінностями в житті Матвієвої родини?)

Учитель. Як у творі вирішується проблема майбутнього України?

(Самчук доводить, що майбутнє України безпосередньо залежить від рівня свідомості її громадян. Якби в усіх цей рівень був такий, як у Матвія Довбенка і його сина Володька, то Україна була б сильною європейською державою.)

Метод «Прес»

— Які моральні цінності героїв роману є цінностями і для мене?

(Володько Довбенко може бути прикладом для кожного з нас своїм жагучим потягом до знань, прагненням зростати духовно, могутнішати інтелектуально; великим бажанням допомогти своєму народові прозріти, розбудити волю до державотворення та самовідданості у справі служіння Батьківщині.)

Учитель. Головного героя «Волині» можна вважати збірним образом українця 20–30-х рр. ХХ століття, а саму трилогію – енциклопедією українського життя.

Коло ідей, окреслених у «Волині», поширюється в романах У. Самчука «Марія», «Кулак», «Гори говорять», «Юність Василя Шеремети».

Роман «Юність Василя Шеремети» (1943) зображує ідеї, психологію, характери і побут української гімназійної молоді 1920-х років. У. Самчук виявив себе справжнім майстром слова, відтворюючи своєрідну дійсність окупованої поляками Волині.

Учень-дослідник роману. Вихід друком повісті «Юність Василя Шеремети» припадає на час перебування У. Самчука у таборах для переміщених осіб. Як і більшість праць письменника, вона – з сильним автобіографічним елементом.

Перед читачами постають незабутні роки навчання сільської молоді у Кременецькій українській гімназії в 20-х роках ХХ сторіччя, де закладалися підвалини українського духу, у горнілі національно-визвольних змагань визрівали нові людські якості, що впливали на становлення української інтелігенції.

В образі Василя Шеремети не важко впізнати самого Уласа Самчука, який деталізує етапи своєї еволюції в національному і літературно-творчому житті. Але даний твір – це також і розповідь про особисті переживання... Твір, що викликає чимало думок та запитань, але передовсім — бажання детальніше ознайомитися з біографією видатного українського письменника, особливо з кременецьким періодом його життя... (на фото Дерманська гімназія)

Рольова гра (міні-конференція з автором роману)

Учні ставлять запитання авторові:

Коли написаний твір, коли надрукований?

Про що Ваш роман?

Чи дійсно це автобіографічний твір?

Які проблеми Ви намагалися порушити у своєму романі?

Учитель. Події, що змальовуються у романах У. Самчука, вже стали історією. Україна здобула незалежність, але питання майбутнього (бути чи не бути європейською країною) стоїть гостро. Сьогодні на історичну арену вийшли нові покоління, і від нас безпосередньо залежить, чи розв'яжемо ми цю проблему.

Піти, щоб повернутися. У цих словах втілено найзаповітнішу мрію У. Самчука – хоча б ногою ступити на рідну землю. Авторів високохудожніх творів не вдалося, зате його творам, його літературним героям відведено довге життя серед вдячних українців.

III. Рефлексійно-оцінювальний етап

«Мікрофон»

Чи виправдалися ваші очікування від уроку?

Чи згодні ви з тезою, що У. Самчук – український Гомер?

Оцінювання учнів, які готували випереджувальне завдання, аналізували твори, характеризували образи.

Незакінчене речення

Найбільше враження справив на мене роман...

Домашнє завдання

Обов'язково загальне:

1. Скласти порівняльну характеристику героїв роману «Волинь», визначити основні проблеми твору.
2. Прочитати роман «Марія».

Диференційоване: підготувати матеріали про голодомор в Україні 1932–33 рр.